

สันติวิธีวิถีวัฒนธรรม: หนังสือแนะนำเที่ยวสำหรับผู้มาใหม่

PEACE\CULTURAL LIFE: THE GUIDE BOOK FOR NEWCOMERS

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เขียน

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทองพิมพ์, 2550

ราคา 80 บาท

นำเรื่อง

ความขัดแย้งทางการเมืองชนิดถึงตาย (Deadly Conflict) ในช่วงห้าปีที่ผ่านมาได้สร้างบาดแผลของสังคมอันเกิดจากความแตกต่างและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่ความรุนแรงได้ขยายตัวออกไปกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และคำถามที่ดังก้องอยู่ในสังคมไทยในเวลานี้ คือ เกิดอะไรขึ้นกับสังคมไทย จะเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร รัฐ ภาคราชการ และประชาชนควรต้องทำอะไรเพื่อจัดการแก้ไขความขัดแย้งชนิดถึงตายให้สิ้นสุดลง การตอบคำถามนี้คงขึ้นอยู่กับว่าจะเข้าใจความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปี 2552 และ 2553 เป็นต้นมานี้ได้อย่างไร

บทพินิจหนังสือชิ้นนี้จึงตั้งใจสื่อสารกับผู้ที่มีความสนใจเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และ/หรือสันติวิธีอยู่บ้างแล้ว โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในฐานะ “ผู้มาใหม่” ที่อยากมี “หนังสือแนะนำเที่ยว” ในการเดินทางท่องเที่ยวไปในวงการสันติวิธีของไทย โดยที่ผู้เขียนได้พยายามสำรวจเอกสาร ตำราที่คิดว่าสำคัญของไทยเพื่อทำความเข้าใจความขัดแย้งที่แปรเปลี่ยนเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นตลอดห้าปีที่ผ่านมา

ก่อนจะแนะนำ “หนังสือแนะนำเที่ยว” ในการเดินทางท่องเที่ยวไปในวงการสันติวิธีของไทย ควรต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนก่อนว่า งานศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้น ทั้งในวงวิชาการไทยและในระดับนานาชาติมีความคล้ายกัน (ชาญชัย ชัยสุขโกศล, 2550) คือ ได้จัด “ความขัดแย้ง” เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ *ประเภทแรก* สายอเมริกา ซึ่งเน้น “จัดการ” หรือ “แก้ไข” กระทั่ง “ป้องกัน” ความขัดแย้ง ในลักษณะปฏิบัตินิยม งานศึกษาแนวนี้จะเน้นไปที่เทคนิควิธีการ “เจรจา” “ต่อรอง” หรือ “ไกล่เกลี่ย” เป็นสำคัญ สำนักนี้มีแนวโน้มมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่ดี และต้องกำจัดออกไป การศึกษาความขัดแย้งสายอเมริกาไม่มีข้อดีตรงที่มีข้อเสนอเป็นรูปธรรมในการจัดการความขัดแย้ง แต่มีข้ออ่อนที่หลายครั้งเน้น

¹ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

รายละเอียดเชิงเทคนิคจนลืมนิติเชิงโครงสร้างและการให้ความหมายในบริบทความขัดแย้งในสังคมไทย งานศึกษาแนวนี้ โดยหลักส่วนใหญ่จะเป็นงานในกลุ่มของสถาบันพระปกเกล้า *ประเภทที่สอง* สายสแกนดิเนเวีย ซึ่งพยายามทำความเข้าใจลงลึกไปถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของความขัดแย้ง พร้อมทั้งมองว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในแง่การใช้ทรัพยากรและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

ดังนั้น ความขัดแย้งจึงไม่สามารถกำจัดหรือป้องกันได้ หากการกระทำดังกล่าวอาจกลายเป็นการ “ซุกปัญหาไว้ใต้พรม” เพื่อรอวันปะทุมากกว่า ดังนั้นสิ่งที่ต้องกระทำคือ การเปลี่ยนรูปความขัดแย้ง (conflict transformation) โดยสันติ ไม่ให้มีการใช้ความรุนแรงเป็นทางออก และตรงข้ามกับงานประเภทแรก งานศึกษาในสายนี้มีจุดแข็งที่ศึกษาความขัดแย้งอย่างรอบด้านมากกว่า แต่มีจุดอ่อนคือ ข้อเสนอหลายครั้งไม่สามารถปฏิบัติได้โดยง่าย นักวิชาการคนสำคัญในสายนี้ได้แก่ Johan Galtung, John Paul Lederach, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ฉันทนา บรรพศิริโชติ และชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์

หนังสือที่ผู้เขียนจะแนะนำ “ผู้มาใหม่” ที่อยากมี “หนังสือนำเที่ยว” ในการเดินทางท่องเที่ยวไปในวงการสันติวิธีของไทยซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ศึกษาสันติวิธีในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น ได้แก่ **สันติวิธีวิถีวัฒนธรรม** เขียนโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539)

สันติวิธีวิถีวัฒนธรรม

หากกล่าวถึงตำราที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพในภาษาไทย คงต้องสรุปว่า ยังมีอยู่น้อยนัก และหากจะกล่าวถึงนักวิชาการของไทยโดยเฉพาะพวกที่ชื่นชมกับโลกแห่งนามธรรมนั้น คงต้องสรุปว่า ยังมีอยู่น้อยยิ่งนัก เพราะเหตุว่านักวิชาการเหล่านั้นมักมีปัญหาในการเขียนอธิบายเรื่องยากให้สาธารณชนได้เข้าใจ หากแต่ในจำนวนนักวิชาการไทยที่มีอยู่น้อยนั้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กลับสามารถอธิบายเรื่องยาก มีลักษณะนามธรรม เช่นเรื่องความขัดแย้ง และสันติวิธีได้เข้าใจอย่างไม่ลำบากมากนัก เหตุที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่า ชัยวัฒน์ เป็นนักวิชาการที่ทำงานด้านสันติวิธีอย่างต่อเนื่องมาตลอด เริ่มจากการเรียนจบคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากนั้นก็ไปจบปริญญาเอกในสาขาวิชานี้จากมหาวิทยาลัยฮาวาย สหรัฐอเมริกา จนถึงปัจจุบันดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ สอนวิชาทฤษฎีและปรัชญาการเมือง ความรุนแรงและสันติภาพที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในปี พ.ศ. 2549 เป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่มึบทบาทในการเสนอ

แนวทางเพื่อคลี่คลายความไม่สงบในภาคใต้ของประเทศไทย และเป็นกรรมการภาคประชาสังคมนอกพื้นที่ ในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) นอกจากนี้ชัยวัฒน์ยังมีตำแหน่งเป็นกรรมการ และคณะทำงานฝ่ายจัดการ/บรรณาธิการ ของโครงการจัดพิมพ์คืบไป มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา ซึ่งเป็นโครงการจัดพิมพ์ที่พิมพ์เผยแพร่หนังสือวิชาการทั้งของนักวิชาการไทยและต่างประเทศ ตลอดจนวรรณกรรมชั้นดีจากต่างประเทศ เป็นจำนวนมากมาอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้เขียนคิดว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชัยวัฒน์ สามารถอธิบายเรื่องยาก มีลักษณะนามธรรม เช่นเรื่องความขัดแย้ง และสันตวิธีได้เข้าใจอย่างไม่ลำบากมากนัก คือ ความเป็นนักเขียนที่ร่ำรวยภาษาและเข้าถึงภาษา จึงสามารถเลือกสรร “คำ” มาอธิบายให้เข้าใจได้อย่างน่าอัศจรรย์

สันตวิธีวิถีวัฒนธรรม เป็นตำราว่าด้วยสันติภาพที่ไม่เหมือนกับตำราเล่มใด ๆ เพราะเป็นตำราที่มุ่งนำเสนอประเด็นสันติภาพโดยให้ความสำคัญกับแนวทางหลักสองแนว คือ ทฤษฎีสันติภาพในแนวทางวิพากษ์และการมุ่งมองวัฒนธรรมทั้งในฐานะปมเงื่อนไขและทางออกแห่งปัญหาความรุนแรงในปัจจุบัน

สันตวิธีวิถีวัฒนธรรม เริ่มต้นด้วยบทนำและติดตามด้วยเนื้อหาทั้งหมดได้แก่ บทที่ 1 ทฤษฎีสันติภาพ: พิจารณาจากบทเรียนของทฤษฎีสงคราม บทที่ 2 การวิจัยสันติภาพ: ข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์ บทที่ 3 ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์ (ต่อมา ชัยวัฒน์ ใช้คำว่า อัตลักษณ์ แทน เอกลักษณ์ ใน *อาวุธมีชีวิต?* แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง, 2549, สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน) บทที่ 4 ชาติพันธุ์และความขัดแย้ง: มรดกอันตราาย ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ? บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงโดยสันตวิธี: เป้าหมายกับวิธีการ และบทที่ 6 สันตวิธีวัฒนธรรมแห่งเอเชีย

บทนำนี้เป็นความพยายามจะร้อยเรียงบทต่าง ๆ ทั้งหมดในหนังสือนี้เข้าด้วยกัน ผ่านการวิเคราะห์เงื่อนไขในการเขียนงานชิ้นนี้ ทั้งเงื่อนไขเรื่องวาระและสาขาวิชาที่เชื่อเชิญให้เขียนงานทั้งหกชิ้น และเงื่อนไขด้านอิทธิพลทางความคิดที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของงานเขียนนี้ โดยเฉพาะประเด็นหลักที่นำมาศึกษา

บทที่ 1 ทฤษฎีสันติภาพ: พิจารณาจากบทเรียนของทฤษฎีสงคราม เป็นความพยายามจะบอกให้ทราบถึงวิถีวิทยาเกี่ยวกับสันติภาพ ว่าควรมีลักษณะ “สหวิทยาการ” ซึ่งหมายถึงทัศนคติและจิตใจของผู้ศึกษาทฤษฎีสันติภาพเอง ที่ควรจะก้าวพ้นลักษณะติดยึดกับสาขาวิชาไปให้ได้ (transdisciplinary)

บทที่ 2 การวิจัยสันติภาพ: ข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์ บทความนี้เป็นความพยายามทำความเข้าใจเบื้องต้นกับแนวการวิจัยสันติภาพทั่วไป ทั้งแบบที่ทำการศึกษาวิจัยมาแต่เดิม (Traditional) และ การวิจัยสันติภาพเชิงวิพากษ์ (Critical Peace Research)

บทที่ 3 ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณะ ในบทนี้เป็นความพยายามอธิบายปัญหาที่มาของความรุนแรงทางตรง ที่ชัยวัฒน์ได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า การตั้งปัญหาว่าอะไรคือสาเหตุของความรุนแรงเป็นการตั้งคำถามที่ไม่ถูกต้อง เพราะความรุนแรง เช่น สงคราม การปฏิวัติ หรือการยกพวกฆ่ากัน หรือทำร้ายกันนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่ไร้สาเหตุ หากดำรงอยู่ได้ด้วยข้ออ้างรองรับ (Justification) ในรูปของมายาการแห่งเอกลักษณะ ในตอนท้ายบทความได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับระบบสังคมที่สร้างและหล่อเลี้ยงมายาการดังกล่าว และมีผลกระทบต่อความรุนแรงในสังคมมนุษย์ปัจจุบัน **บทนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งชนิดถึงตายของกลุ่มคนเชื้อสีต่าง ๆ ในสังคมไทยได้อย่างถึงแก่น**

บทที่ 4 ชาติพันธุ์และความขัดแย้ง: มรดกอันตราย ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ? แก่นของปาฐกถานี้อยู่ที่การเสนอว่า ความขัดแย้งอันเนื่องมาแต่ชาติพันธุ์นั้นแตกต่างจากความขัดแย้งอันมีมาแต่เหตุอื่น ทางออกจากความขัดแย้งชนิดนี้ต้องอาศัยการคำนึงถึงการเมืองอย่างใหม่ชนิดที่ให้ความสำคัญกับความเมตตาและการให้อภัย

บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี: เป้าหมายกับวิธีการ บทความนี้มุ่งให้ผู้อ่านเข้าใจการมีมุมมองที่ต่างกัน (Discrepancy of Perspectives)

บทที่ 6 สันติวิธีพัฒนาธรรมแห่งเอเชีย บทสุดท้ายนี้มุ่งพิเคราะห์ปัญหาสำคัญ ๆ ในเอเชียและทางออกที่มีอยู่ หากจะนำทางออกไปปฏิบัติอย่างได้ผล จำต้องสร้างสันติวิธีพัฒนาธรรมจากรากฐานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายในเอเชีย

ผู้เขียนเชื่อว่าหลังจากที่ “ผู้มาใหม่” ได้อ่าน “หนังสือนำเที่ยว” เล่มนี้แล้วจะช่วยให้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น และจะมองเห็นทางออกของปัญหาได้และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า “ผู้มาใหม่” จะสามารถท่องเที่ยวไปในวงการสันติวิธีไทย ด้วยเอกสาร ตำรา เล่มอื่น ๆ ได้ต่อไป